

CO DĚLAT, KDYŽ – INTERVENCE PEDAGOGA
Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept

Příloha č. 21

Název: Hazardní hraní

Autoři: PhDr. Eva Maierová, Ph.D., Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.

<p>Typ rizikového chování</p>	<p>Jako hazardní hraní či hráčství lze označit jakékoliv jednání, které vyžaduje nevratné investice (peníze nebo jinou hodnotu) s vidinou zisku založeného na náhodě nebo nejistém výsledku. Součástí tohoto chování je představa rychlého získání peněz nebo jiných hmotných výher a nastavení pravidel hazardních her tak, že jsou z dlouhodobého hlediska nevýhodné pro sázející a vytvářejí bludný kruh. Ti, kteří hrají, získávají patologickou závislost na hře. S tím přichází a rostou finanční problémy, které se hráči snaží vyřešit další účastí na hře. To s sebou přináší širokou škálu dalších rizik.</p> <p>Co vše může spadat pod hazardní hraní, definuje například Výroční zpráva o hazardním hraní v České republice v roce 2015 (Mravčík et al., 2016). Patří sem: peněžité nebo věcné loterie (losy), tomboly, číselné loterie a okamžité loterie, bingo, kurzové, dostihové a jiné sportovní sázky, sázkové hry v kasinu (ruleta, blackjack apod.), výherní hrací přístroje, sázkové hry provozované prostřednictvím centrálního a lokálního loterijního systému, karetní hry a sázkové hry na internetu.</p> <p>Poměrně novým a častým jevem u mladých lidí je on-line hazardní hra. Jedná se o službu spojenou s peněžitým vkladem do hazardní hry, loterie nebo sázky, která je poskytována na dálku, elektronickou cestou a na individuální žádost příjemce služeb (Evropská komise, 2011). Jde tedy o hraní prostřednictvím internetu pomocí počítače, tabletu, mobilního telefonu či digitální televize. On-line hraní je nebezpečné zejména proto, že může být provozováno dlouhou dobu velmi skrytě, je takřka všude dostupné, manipuluje se pouze s virtuálními penězi. Dalším rizikem je pouze formální kontrola minimálního věku 18 let (například kliknutí na prohlášení typu: „Ano, je mi více než 18 let“).</p> <p>Hazardní hraní můžeme dále dělit na:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Drobné neorganizované – jde o všechny formy hry o peníze, jiné statky či protislužby, které probíhají po domluvě mezi jednotlivci či v partě a řídí se specifickými domluvenými pravidly. Ve školním prostředí jde nejčastěji o karetní hry jako je mariáš, poker či oko, dále pak o kostkové hry nebo o částečně dovednostní hru čára. Žáci se dále například mohou i sázet, zda nastane či nenastane nějaká událost. 2. Legálně organizované – jde o státem a zákony regulované podnikání, které samo sebe často označuje jako zábavní průmysl. Nejčastěji se jedná o menší kamenné provozovny zvané herny s automaty a video-loterijními terminály (VLT), dále o větší kamenná kasina vybavená navíc i ruletami a karetními stoly nebo o virtuální kasina, tj. speciální webové stránky. Komerční hazardní hry se
--------------------------------------	--

	<p>vyznačují asymetrickým vztahem mezi provozovatelem hry a hráčem. Hráči jako celek tedy vždy prohrávají peníze vůči provozovateli.</p> <p>3. Nelegálně organizované – jde o nejnebezpečnější formu hazardu organizovanou nelegálně. Nejsou odváděny žádné daně a zadlužený hráč je často dále vydírán a zapojován do nelegální činnosti.</p>
<p>Východiska</p>	<p>Škodlivé (též problémové) hráčství lze charakterizovat jako jakýkoliv druh opakovaného hraní hazardních her jedincem, které způsobuje nebo zhoršuje negativní důsledky, jako jsou finanční problémy a dluhy, rozvoj závislosti, problémy ve vztazích, ale i problémy fyzického a duševního zdraví. Negativní důsledky prožívá také sociální okolí hráče. Škodlivé (problémové) hráčství bývá také označováno jako nutkavé anebo nezodpovědné hráčství. Za škodlivé můžeme považovat i jakékoliv hazardní hraní u dětí a mladistvých, a to nejen proto, že je do 18 let věku zákonem zakázané, ale zejména proto, že závislost se u dětí a mladistvých rozvíjí velmi rychle a může mít vážné důsledky pro rozvoj jejich osobnosti.</p> <p>Pro hazardní hraní se často v médiích i v běžné mluvě používá výraz gambling převzatý z angličtiny. Stejně tak odvozené označení gambler je pouze slangovým nikoliv odborným označením pro hazardního hráče. V České republice se užívá výrazu patologický hráč, i když i proti tomuto označení jsou ze strany některých odborníků vznášeny jisté etické námitky (nálepkování, dehonestace, patologizování apod.). Pojem patologický hráč chápeme jako extrémní případ škodlivého hraní. Tento pojem se často užívá pro medicínské účely.</p> <p>Patologické hráčství je oficiální psychiatrickou diagnózou (F63.0). Podle Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10 (World Health Organization, 2008) patří mezi nutkavé impulzivní poruchy a spočívá v častých opakovaných epizodách hráčství, které dominují v životě člověka. Způsobují újmu hodnot a závazků sociálních, vyplývajících ze zaměstnání, materiálních a rodinných. U jedince se vyskytují tato čtyři diagnostická kritéria:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Během období nejméně jednoho roku se vyskytnou dvě nebo více epizod hráčství. 2. Tyto epizody nejsou pro jedince výnosné a opakují se přesto, že vyvolávají tíseň a narušují každodenní život. 3. Jedinec popisuje silné puzení ke hře, které lze těžko ovládnout, a hovoří o tom, že není schopen silou vůle hře odolat. 4. Jedinec je zaujat myšlenkami a představami hraní a okolností, které tuto činnost doprovázejí. <p>Trochu odlišnými leč inspirativními kritérii pro diagnostiku patologického hráčství disponuje Diagnostický a statistický manuál Americké psychiatrické společnosti DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013). Zde nalezneme pojem gambling disorder. Jde o druh chování, při kterém se v mozku aktivuje tzv. systém odměn</p>

podobně jako při zneužívání drog. Mluvíme o tzv. závislosti na procesu. Z tohoto důvodu jsou symptomy typické pro gambling disorder do značné míry podobné závislostem na návykových látkách.

Chování, které přináší okamžité uspokojení, má tendenci být opakováno. Při častém opakování se pak z dlouhodobého hlediska stává zvykem či návykem i navzdory tomu, že má negativní následky. V posledních desetiletích je v psychiatrické literatuře trend rozšířit pojem závislost z látkových závislostí i na behaviorální (nelátkové) závislosti. Lidé se tak stávají závislými ne přímo na droze či určitém chování, ale na prožitcích, které jsou jimi vyvolány, a ty jsou v mnoha ohledech totožné. Zdá se, že existuje pouze jedna závislost, kdy štěstí pramení pouze z uspokojování jediné potřeby, z určitého chování či vztahování se k nějakému objektu, které dává zapomenout na starosti (Vacek, Vondráčková, 2012).

Diagnostická kritéria pro tuto diagnózu dle DSM-5 jsou následující. Jde o neustálé a opakující se problematické hazardní chování, jež vede ke klinicky významnému zhoršení stavu jedince a míry jeho stresu, které indikujeme v případě, kdy osoba vykazuje čtyři (nebo více) z následujících znaků v průběhu 12 měsíců:

1. Aby dosáhl požadovaného uspokojení, musí jedinec zvyšovat množství peněz vkládaných do hazardní hry.
2. Když se pokouší omezit hazardní hru nebo s ní skončit, je neklidný nebo podrážděný.
3. Opakovaně a neúspěšně vyvinul úsilí, aby hazardní hru ovládal, omezil nebo s ní úplně přestal.
4. Často je zaujat hazardní hrou (např. má neustálé myšlenky, při kterých znovuprožívá minulé zážitky související s hazardní hrou, plánuje další hazardní hru, přemýšlí nad možnostmi, jak získat peníze k hazardní hře).
5. Častokrát, když se necítí dobře, hazardně hraje (např. když cítí bezmoc, úzkost, vinu, sklíčenost).
6. Častokrát se následující den vrací, aby vyhrál nazpět peníze, které ztratil důsledkem hazardní hry (nahrazování svých ztrát).
7. Lže, aby skryl rozsah svého zaujetí hazardní hrou.
8. Kvůli hazardní hře ohrozil nebo ztratil důležitý vztah, práci, nebo vzdělávací či kariéerní příležitost.
9. Spoléhá se na druhé, aby mu poskytli finanční prostředky ke zmírnění zoufalé finanční situace zapříčiněné hazardní hrou.

Fáze vývoje závislosti:

1. Etapa: fáze výher – hráč je vtážen do hry a vyhrává. Je příznačná silná euforie. Chce stále více vyhrávat. Zvyšuje částky a roste mu sebevědomí.
2. Etapa: fáze proher – Hráč začíná častěji prohrávat, a protože chce peníze získat zpět, sází čím dál častěji. Když už nemá ze svého co sázet, začne si brát z cizích prostředků (okrádá rodinu, zadlužuje se u přátel). Gambler se snaží své problémy utajit. V případě odhalení slibuje

nápravu. Bohužel s největší pravděpodobností začne hrát znovu s větší opatrností, aby nebyl odhalen.

3. Etapa: fáze zoufalství – Gambler ztrácí kontrolu nad sebou samým. Při získávání finančních prostředků si může počínat i nezákonně. Má tendenci svalovat vinu na ostatní. Věří, že se brzy dočká výhry. Ocítá se v izolaci, kterou často řeší alkoholem. Gambler trpí častými depresemi nebo myšlenkami na sebevraždu (Caster, 1984).

Tato diagnostická kritéria jsou určena pro dospělé. U dětí a dospívajících bude patologická forma hazardu nejspíše diagnostikována jako jiná forma poruchy chování F 91.8 (musí ovšem jít o opakované projevy po dobu minimálně 6 měsíců). Tuto diagnostiku provádí psychiatr.

U dětí a dospívajících vznikají závislosti, a tedy i chorobné hráčství mnohem rychleji než u dospělých. Je to způsobeno věkem experimentování, nezralostí mozku, hledáním vlastní identity, ale i velkou mírou volného času.

Možné příznaky hazardního hraní u žáka a související problémy:

Do jisté míry můžeme vycházet z příznaků popsaných v teoriích vývoje závislostí obecně, podle kterých se příznaky mohou projevovat na všech rovinách bio-psycho-sociálního modelu. Jde konkrétně například o následující příznaky:

chlubení se hrou a výhrami, používání hráčského slangu, lhaní, utrácení peněz, záškoláctví, změny nálad, výbušnost, popudlivost, stranění se kolektivu, samotářství, uzavřenost, nízká sebedůvěra, myšlenky na hru, ztráta zájmu o koníčky, problémy doma i ve vztazích a v kolektivu, zhoršení prospěchu, krádeže doma a ve škole, psychosomatické projevy, deprese, úzkost, suicidiální myšlenky a tendence, užívání návykových látek, závislost na hraní počítačových her a na internetu, raná zkušenost s hazardní hrou, potíže s adaptací a pravidly, dluhy, finanční problémy, trestná činnost atp.

Pro představu uvádíme následující typologii hráčů, kde lze vysledovat možné příčiny hraní.

Typologie hráčů:

Tato typologie představuje pouze možné ilustrativní typy hráčů či motivací ke hře. Každý individuální případ může být kombinací různých typů s různou intenzitou problému. Ke každému jedinci je nutné přistupovat s ohledem na jeho jedinečnost.

Typ A – je charakterizován výraznou snahou zopakovat si hazardní jednání, znovuprožití hráčské zkušenosti s rostoucí potřebou finančního vkladu do hry a stupňování prožitků a nezastaví se ani před nezákonnými činy, jak získat další finance na hru. Jedná se o sociálně narušeného jedince s osobnostními rysy nezdrženlivosti a sociální nepřizpůsobivosti.

	<p>Typ B – má nejméně vyjádřenou potřebu útěku od reality ke hře, hledá náhražku své úzkosti, pocitu viny a nedostatečnosti ve vztahu k okolí. Nedokáže se k problému přiznat, lže a snaží se problém zakrýt. Předpokládá pomoc a převzetí odpovědnosti za své prohry svými blízkými. Tento typ tíhne k neurotickému řešení problémů, je u něj patrná zvýšená úzkostnost a nejistota v sebehodnocení.</p> <p>Typ C – má nejvíce vyjádřenou neschopnost kontrolovat hru, projevuje se podrážděností při myšlence či snaze o ukončení hraní, považuje hru za svou potřebu, které se nemůže zbavit a nepřipouští si výrazný sociální dopad, izolaci a ztrátu společenského postavení. Jedná se o typ s výraznou závislostní dispozicí a nutkavostí v řešení situací (Blaszczynski & Nower, 2002).</p> <p>Přestože existují určité typologie, závislost na hazardním hraní může v určitém kontextu ohrozit každého (bez ohledu na pohlaví, věk, vzdělání či socioekonomický status). Každý může mít svůj jedinečný příběh a specifické příčiny, které ho ke hraní přivedly.</p>		
<p>Protektivní a rizikové faktory</p>	<p>Úkolem pedagogického pracovníka je hledat a podporovat protektivní faktory. Například podporovat a snažit se zajistit zdravé školní prostředí, podporovat dobré vztahy žáků s učiteli, nastavovat srozumitelná pravidla, podporovat včasnou systematickou a efektivní specifickou primární prevenci, snažit se o zajištění participace žáků a rodičů atp.</p>		
	<p>Protektivní faktory</p> <ul style="list-style-type: none"> - svědomitost - citová stabilita - sebeovládání - úspěch ve škol - realistický vztah k penězům, vážení si hodnoty peněz 	<p>Oblast</p> <p>OSOBNOST</p>	<p>Rizikové faktory</p> <ul style="list-style-type: none"> - vyhledávání nových a vzrušujících zážitků - impulzivita - hyperaktivita - poruchy chování či disharmonický vývoj - soutěživost - hraní počítačových (mobilních) her a trávení mnoho času na internetu - prožitá traumata - jiné psychické onemocnění
	<ul style="list-style-type: none"> - rozvoj schopností a podpora cílevědomosti a volnočasových aktivit - existence kvalitních vztahů v rodině - orientace na pozitivní životní hodnoty - přiměřená rodičovská kontrola a znalost 	<p>RODINA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatek rodičovské kontroly - orientace na konzum - hazardní hraní či užívání návykových látek v rodině - nepodnětné rodinné prostředí - nezaměstnanost rodičů a chudoba

	<p>způsobů trávení volného času dítěte</p> <ul style="list-style-type: none"> - vhodné způsoby hospodaření s penězi a kapesným - bezpečné používání internetu, platebních karet, zabezpečení účtů 		<ul style="list-style-type: none"> - nefunkční či narušené rodinné vztahy - institucionální výchova - příslušnost k menšinám
	<ul style="list-style-type: none"> - vysoká úroveň školy (kvalita výuky a absolventů) - vytváření příležitostí pro efektivní trávení volného času - včasná diagnostika a intervence - specifická prevence hazardního hraní - zapojování rodičů do preventivních aktivit 	ŠKOLA	<ul style="list-style-type: none"> - užívání návykových látek a hazardní hraní u spolužáků - absence preventivních programů nebo jen jejich formální plnění - malá či žádná nabídka smysluplného trávení volného času - malá kontrola nad užíváním informačních technologií žáky
	<ul style="list-style-type: none"> - pozitivní vzory ve společnosti - racionální politika přísně regulující hazard - finanční podpora preventivních aktivit na školách - podpora rodin a zdravého životního stylu 	SPOLEČNOST	<ul style="list-style-type: none"> - přílišná dostupnost hazardních her - agresivní mediální kampaň a reklama na hazard - prostředí ohrožené sociálním vyloučením - chudoba a krize
Sít' partnerů, spolupráce v komunitě, kraji	<p>Školská poradenská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny), střediska výchovné péče</p> <ul style="list-style-type: none"> - metodická podpora, diagnostika, intervence... <p>Nestátní neziskové organizace zaměřené na problematiku adiktologických služeb a primární prevence</p> <ul style="list-style-type: none"> - preventivní programy, poradenství, intervence, nízkoprahové kluby pro děti a mládež, vzdělávání... <p>Zdravotnická zařízení (ordinace klinických psychologů, adiktologické poradny, psychiatrické AT ambulance, psychiatrické nemocnice)</p> <ul style="list-style-type: none"> - poradenství, diagnostika, léčba... <p>Protidrogoví koordinátoři, krajsí školští koordinátoři prevence, koordinátoři prevence kriminality aj.</p> <ul style="list-style-type: none"> - koordinace, financování programů, vzdělávání... 		

<p>Legislativní rámec (krajské plány, strategie, webové odkazy)</p>	<p>Národní strategie protidrogové politiky a Akční plán pro oblast hazardního hraní</p> <p>Dne 15. prosince 2014 byla vládou schválena usnesením č. 1060 revize Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018 (Národní strategie 2010-2018), která do protidrogové politiky ČR integrovala problematiku hazardního hraní.</p> <p>Cíle strategie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - snížit míru hazardního hraní mezi dětmi a mládeží, - snížit míru problémového hráčství, - snížit potenciální rizika spojená s problémovým hráčstvím pro jedince a společnost, - posílit zákonnou regulaci hazardního hraní. <p>Zákonná regulace na národní úrovni:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vyhláška š. 197/2016 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb. - Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a mládeže - Základní zákonný rámec pro provozování hazardních her v ČR poskytuje zákon č. 202/1990 Sb. (tzv. loterijní zákon). Novela zákona bude platná od 1. ledna 2017 - Zákon o hazardních hrách č. 186/2016 Sb. Platný od 1. ledna 2017. <p>Zákonná regulace na obecní úrovni:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Specifické obecní a městské vyhlášky <p>Doporučujeme školským pracovníkům seznámit se s platnými vyhláškami v jejich obci. Tyto vyhlášky obsahují informace k provozování hazardních her včetně jeho zákazu na části nebo celkovém území obce.</p>
<p>Typ prevence - nespecifická prevence, specifická prevence (všeobecná, indikovaná, selektivní)</p>	<p>Základem prevence hazardního hraní je na tento problém zaměřený preventivní program, tj. aktivity specifické všeobecné primární prevence. Takový program by se měl interaktivní a zážitkovou formou věnovat zejména těmto a podobným tématům:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zvýšení informovanosti žáků o povaze a rizicích hazardního hraní, včetně korekce chybných informací a mylných přesvědčení o hazardní hře. Odhalování matematických a statistických principů sázek. (Mezi nejčastější omyly hráčů patří iluze o rychlém zbohatnutí, o zajímavosti hry, o navrácení prohraných peněz a o tom, že hrou se dá uniknout před neřešenými osobními, rodinnými, citovými nebo pracovními problémy). - Změnu postoje k hazardním hrám ve směru odklonu od těchto aktivit, což snižuje riziko závislosti v dospělosti. - Budování finanční gramotnosti žáků, která obnáší i problematiku dluhových pastí, hospodaření s domácím rozpočtem či bezpečností při vedení účtů.

- Kontrola nad impulzivním řešením problémů a podpora schopností řešení problémů, plánování a efektivního rozhodování.
- Propojování tématu hazardního hraní i s tématy jiných závislostí, zejména pak s internetovou závislostí a užíváním návykových látek.
- Informovanost žáků o tom, na koho se v případě problémů s hazardní hrou mohou obrátit o pomoc (kromě pedagogů jde i o specializované poradny, linky důvěry či například pracovníky nízkoprahových klubů pro děti mládež).

Příkladem kvalitního projektu může být program prevence problémového hráčství s názvem Stacked Deck (v překladu „cinknutý balíček karet“) (Williams et al., 2010). Dalším příkladem mohou být certifikované programy.

I v prevenci hazardního hráčství mohou být alternativou tzv. peer programy (tj. programy realizované prostřednictvím vrstevníků, kteří působí na posílení „zdravých“ a odmítání „nezdravých“ norem, mínění a chování ve skupině).

Za významný preventivní krok můžeme považovat i rozhodný a jasně proklamovaný postoj školy jako instituce, která hazardní hru netoleruje a činí v tomto ohledu konkrétní preventivní opatření.

V rámci **všeobecné nespecifické prevence** se dají doporučit aktivity zaměřené na podporu rozvoje osobnosti, zvládacích strategií, sebedůvěry, komunikace, zdravého životního stylu či zapojení do širokého spektra volnočasových aktivit.

Programy **selektivní primární prevence** pracují s osobami, rodinami či komunitami, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj hazardního hraní, tj. u těch, kdo jsou více zranitelní nebo jsou vystaveni působení více rizikovým faktorům než jiné skupiny populace (např. nepříznivé sociální podmínky, rizikové prostředí, riziková povolání, sociální exkluze). Jedná se tedy o skupiny definované spíše lokálně nebo příslušností k nějaké skupině (např. děti z vyloučených lokalit, děti trávící většinu svého volného času bez dozoru na ulici, děti ze zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, příslušníky etnických a národnostních menšin apod.).

Programy **indikované primární prevence** lze pojímat jako prevenci, která je určena pro jedince vystavené působení výrazně rizikových faktorů, případně pro ty, u kterých se projevy hazardního hraní již vyskytly. Cílem prevence nemusí být jen zabránění hraní, ale často též alespoň snížení rizikovosti či intenzity hraní. Jedná se o individuální i skupinovou práci s jedinci se specifickými osobnostními charakteristikami, specifickým problémovým chováním či jinými psychickými komplikacemi. Velmi ohroženy jsou i děti, jejichž rodiče patří k hazardním hráčům. Programům většinou předchází určitá forma screeningu nebo diagnostiky. Uvedené programy bývají též označovány jako **včasná intervence**. Hlavním úkolem pedagoga je

	<p>identifikace žáka, který má s danou problematikou problém na základě indicií popsaných výše. Pedagog musí velmi citlivě postupovat a s žákem na toto téma navázat kontakt. K danému žákovi musí přistupovat citlivě, nestigmatizovat ho. Základem je otevřená komunikace a schopnost navázat důvěrný vztah s nabídkou adekvátní pomoci s odkazy na dané odborné služby. Může pomoci přímo zprostředkovat kontakt na dané zařízení. Neodmyslitelnou součástí řešení je spolupráce s vedením školy a především rodiči/zákonnými zástupci žáka. Programy indikované prevence by měli provádět proškolení a zkušení preventivní pracovníci (Charvát, Jurystová & Miovský, 2012).</p> <p>Poradci, kteří pracují s hazardními hráči, zjistili, že otázky na zjištění hloubky problému mohou být překvapivě jednoduché a přímočaré - jako například:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Patří sázení či hraní k tvým zálibám? 2) Je to zábava, nebo někdy otrava? 3) Můžeš mi o tom něco povědět? <p>(Jackson, Goode, Smith, Anderson, & Thomas, 2006)</p> <p>Následující dvě otázky mohou být též užitečné jako rychlý screening problémů s hazardní hrou:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Už jsi měl někdy pocit, že je třeba vsadit více peněz? 2) Už jste někdy lhal svým blízkým o tom, kolik jsi prohrál? <p>Kladná odpověď na jednu nebo obě otázky může naznačovat zásadní problém (Johnson et al., 1997).</p> <p>Existuje celá řada diagnostických nástrojů, které mohou pomoci odhalit problém s hazardní hrou nebo rizikovými osobnostními rysy, které ke hře mohou vést. Např. Dotazník na patologické hráčství „The South Oaks Gambling Screen“ (SOGS), nebo dvacet otázek dotazníku Anonymních gamblerů. Tyto nástroje mohou využívat jak lékaři a psychologové, tak i pedagogové.</p>
<p>Doporučené postupy z hlediska pedagoga - školy (efektivní postupy by měly být evaluovány, založeny na vědecky ověřených datech....) vs. nehodné postupy</p>	<p>Vhodný přístup</p> <ul style="list-style-type: none"> - Identifikovat problém, citlivě na něho reagovat. Nebagatelizovat ho. - Zmapovat situaci ve třídě - prevalence, názory, informace o problematice. - Tvorba nástěnky nebo předání informací o rizicích, hráčských bludech, kontaktech na odbornou pomoc. - Zpracovat tematiku hráčství do tzv. minimálního preventivního programu školy. - Adekvátnost programu a intervencí ve vztahu k věku, potřebám a mentálním schopnostem dítěte. - Kontinuální proces programu, programy by na sebe měly navazovat. - Zaměření na změnu postojů a chování. - Živé interaktivní učení, podpora zájmu a zvědavosti vhodnými zábavnými metodami. - Využívání směřodatných vzorů, pokud možno z blízkého okolí.

	<ul style="list-style-type: none"> - Otevřená hodnotově orientovaná diskuse. - Realizaci programů navrhuji a řídí kvalifikovaní interdisciplinárně orientovaní odborníci. - Zaměření se na témata, jako je způsob trávení volného času žáků a hospodaření s financemi. <p>Nevhodný přístup</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bagatelizace problematiky (např. tolerovat karetní hru o peníze). - Odstrašování, triviální „Prostě řekni ne.“ - Jednorázové neinteraktivní akce, multimediální akce, divadelní a jiná kulturní představení bez návaznosti. - Zaměření pouze na poznatky. - Přednášková forma. - Jednorázové aktivity. - Neosobnost, formalismus, využívání atrakcí (např. ex-gamblerů). - Potlačování diskuze, nebo naopak „bezbrehost“ diskuze. - Amatérismus realizátorů, například výběr „spasitelů“ neškolených v primární prevenci. <p>V mnoha ohledech je úspěšný preventivní přístup k hazardnímu hraní podobný přístupu k návykovým látkám.</p>
<p>Možnosti a limity pedagoga – školy</p>	<p>Kromě výše zmíněných preventivních aktivit je dobré věnovat pozornost i následujícím možnostem a okolnostem.</p> <p>Hazardní hra v prostorách školy a v jejím okolí by se neměla tolerovat. U drobných neorganizovaných hazardních her (karty o peníze ve škole atp.) se přes zdánlivou nevinnost jedná o prvotní formy hazardu a je potřeba jim ze strany školy věnovat pozornost, byť nejde o vysoce rizikové aktivity. Školní řád by to měl zakazovat a pracovníci by dodržování tohoto zákazu měli hlídat. Škola by se též měla vhodných způsobem jasně veřejně vymezovat proti této formě rizikového chování.</p> <p>Legální organizovaný hazard lze též podrobit dohledu a kontrole. V posledních letech panuje kolem legálního hazardu velká celospolečenská debata. Na úrovni státu i obcí jsou zaváděny různé formy regulace (plošný zákaz, omezení časová a prostorová, kontroly dodržování zákonů, zvýšení daní atp.). Škola tak může například hlídat zákaz výskytu heren či reklamy na hazard ve svém okolí, spolupracovat s policií při kontrole dodržování minimálního věku návštěvníků heren a sázkových kanceláří atp. Nelegální organizovaná hazardní činnost už překračuje možnosti a kompetence školy a proti této formě hazardu by měla vždy zasahovat policie.</p> <p>Škola může zamezit zejména on-line hazardním aktivitám tím, že se naučí účinně blokovat hazardní servery na své internetové síti (počítačové učebny, wifi). Zabezpečený internet na škole a jasná pravidla pro používání informačních technologií (například</p>

	<p>chytrých mobilních telefonů či tabletů atp.) žáky i zaměstnanci jsou základem pro předcházení problémů.</p> <p>Pedagog může dále do preventivních aktivit zapojit i rodiče, například tím, že je informuje o dodržování následujících zásad, které mohou účinně předcházet problémům s hráčstvím u jejich dětí:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sami hazardně nehrajte a svými penězi na hraní nepřispívejte - rodiče mají nejdůležitější vliv na utváření postojů dětí (např. otázka hodnoty peněz, seznamovat dítě adekvátním způsobem s hospodařením s penězi v rodině). • Posilujte zdravé sebevědomí dítěte. • Získejte si plnou nebo alespoň částečnou důvěru dítěte, naučte se naslouchat svým dětem, věnovat jim svůj čas, posilujte jejich vazbu na rodinu. • Předcházejte nudě, podporujte kvalitní zájmy a záliby. • Opatřete si dostatek informací a o problému s dítětem zasvěceně hovořte - otevřeně deklarujte svůj postoj k této problematice. • Stanovte a důsledně prosazujte zdravá pravidla, za porušení pravidel by měly následovat adekvátní a předem domluvené sankce (např. při hraní krácení kapesného). • Vneste do finančního hospodaření dítěte pořádek, nedávejte mu větší finanční částky. • Pokud máte pocit, že problém narůstá, nebojte se spolupráce s odborníky. <p>(zdroj: www.poradenskecentrum.cz)</p> <p>V neposlední řadě je potřeba zmínit, že ohrožení hazardní hrou jsou i pedagogové. Jedná se o náročnou profesi. Informační a preventivní strategie by měly tedy směřovat i k zaměstnancům školy. Vhodné mohou být například aktivity zaměřené na prevenci syndromu vyhoření.</p>
<p>Kdy, koho a v jakém případě vyrozumět (rodiče, PPP, OSPOD, Policii ČR atd.).</p>	<p>V případě podezření, že se nezletilý žák věnuje hazardnímu hraní, by měl učitel (či lépe třídní učitel) v první řadě informovat rodiče žáka při osobním setkání. Podporu v této situaci mohou poskytnout pracovníci školního poradenského pracoviště (školní metodik prevence, výchovný poradce či školní psycholog).</p> <p>Pokud rodiče odmítají spolupracovat s pracovníkem školy, je škola oprávněna vyrozumět obecní úřad, tedy sociálního pracovníka z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). V případě vážného či odůvodněného podezření zákon dokonce určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost OSPOD.</p> <p>V případě nutnosti návazné intervence pro žáka či třídní kolektiv je možné se obrátit na oblastního metodika prevence z pedagogicko-psychologické poradny, který může poskytnout metodickou pomoc či školu případně osobně navštívit.</p>

	<p>Pokud má učitel důvodné podezření, že byl v souvislosti s hazardním hraním spáchán trestný čin (krádež, podvod, ublížení na zdraví atp.), měl by o této situaci informovat ředitele školy a v koordinaci s pracovníky školního poradenského pracoviště zvolit vhodný postup vyšetření události. O tomto postupu by měl být vyhotoven písemný zápis. Škola má ze zákona povinnost se v případě spáchání trestného činu (či podezření na spáchání) obrátit na orgány činné v trestním řízení, tj. Policii ČR.</p> <p>V případě, že se jedná o žáka (studenta) staršího 18 let, tedy plnoletého, i zde mají rodiče, kteří k němu mají vyživovací povinnost a se kterými žák (student) žije ve společné domácnosti, právo znát jeho prospěch a vše týkající se jeho studia. Škola by i v tomto případě mohla rodiče o problému informovat. Pro zajištění větší právní jistoty a jasné dohody se žáky se dá záležitost plnoletosti vyřešit i tím, že dá škola všem těmto žákům předem podepsat prohlášení, že souhlasí, aby škola podávala jejich rodičům veškeré informace. V případě zjištění problému u zletilých je také namístě apelovat na řešení problému jimi samotnými a odkazovat je na specializované adiktologické služby a poradny.</p>
<p>Doporučené odkazy (internetové, literatura apod.)</p>	<p>Stránky Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti (NMS) při Úřadu vlády České republiky, kde nalezneme klíčové národní dokumenty, nejnovější populační statistiky http://www.drogy-info.cz/hazardni-hrani-2015/ a mapu pomoci s kontakty na léčebná a preventivní zařízení http://www.drogy-info.cz/mapa-pomoci/</p> <p>Stránky Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy obsahující metodická doporučení a metodické pokyny v oblasti primární prevence rizikového chování schválená vedením MŠMT: http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny</p> <p>Doporučené knihy v češtině: Nešpor, K. (2011). Jak překonat hazard. Praha: Portál. Nešpor, K. (2003). Návykové chování a závislost. Praha: Portál. 3.dopl a opravené vydání. Nešpor, K. (2006). Už jsem prohrál dost. Praha, Sportpropag. Prunner, P. (2008). Psychologie gamblerství aneb Sázka na štěstí. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ...</p> <p>Výzkumné instituce věnující se výzkumu hazardního hraní a jeho prevenci (ilustrativní výběr): http://psych.upol.cz/ http://www.adiktologie.cz/cz/ http://www.nudz.cz https://www.ntu.ac.uk/staff-profiles/social-sciences/mark-griffiths ...</p>

Internetové poradny, svépomocné weby a on-line publikace pro hazardní hráče a jejich rodiny (neúplný ilustrativní výběr):

www.gambling.podaneruce.cz

<http://www.drnespor.eu/>

<http://stopzavislosti.cz/>

<http://poradna.adiktologie.cz/>

<http://www.poradenskecentrum.cz/>

<http://www.magdalena-ops.eu/index.php/o-nas-menu/ke-stazeni/publikace.html>

<http://www.sananim.cz/gambling-ambulance/co-nabizime.html>

<http://pnz.prevent99.cz/sluzby>

...

Použitá literatura a zdroje:

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®). American Psychiatric Pub.

Blaszczynski, A. & Nower, L. (2002). A pathways model of problem and pathological gambling. *Addiction*, 97(5), 487-499.

Custer, R. L. (1984). Profile of the pathological gambler. *Journal of Clinical Psychiatry*. 45(12), 35-38.

Evropská komise (2011). Zelená kniha O on-line hazardních hrách na vnitřním trhu. Evropská komise.

Charvát, M., Jurystová, L. & Miovský, M. (2012). Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství. *Klinika adiktologie*, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga.

Jackson, A., Goode, L., Smith, S., Anderson, C., & Thomas, S. (2006). *Problem gambling: A guide for Victorian schools*.

Johnson, E. E., Hamer, R., Nora, R. M., Tan, B., Eisenstein, N., & Engelhart, C. (1997). The Lie/Bet Questionnaire for screening pathological gamblers. *Psychological Reports*, 80(1), 83-88.

Mravčík, V., Rous, Z., Tion Leštinová, Z., Drbohlavová, B., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Vlach, T. (2016). Výroční zpráva o hazardním hraní v České republice v roce 2015. Mravčík, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky.

Vacek, J. & Vondráčková, P. (2014). Behaviorální závislosti: Klasifikace, fenomenologie, prevalence a terapie. *Česká a Slovenská Psychiatrie*, 110(6).

Williams, R. J., Wood, R. T. & Currie, S.R.(2010). Stacked Deck: An Effective, School-Based Program for the Prevention of Problem Gambling. *The Journal of Primary Prevention*. 31(3), 109-125.

	World Health Organization. (2008). Mezinárodní klasifikace nemocí. Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů – Desátá revize. [Aktualizovaná verze 2014].
--	--